

กำลังเสือโคร่ง (นางพญาเสือโคร่ง)

- ชื่อสมุนไพร** กำลังเสือโคร่ง (นางพญาเสือโคร่ง)
- ชื่อวิทยาศาสตร์** *Ziziphus attopensis* Pierre **ชื่อวงศ์** Rhamnaceae
- ชื่ออื่น** ขวากไก่ หนามเข็ม (ชัยภูมิ), ขอบเปิด (หนองคาย), ขี้แรด (ปราจีนบุรี), เขี้ยววง (ชุมพร), ตั่ง เครือดำตัวแม่ (ลำปาง), เบน เบนขอ (ตะวันออกเฉียงเหนือ), เล็บครุฑ (จันทบุรี), เล็บรอก (พัทลุง), หมากตาไก่ (เลย)
- ลักษณะทางพฤกษศาสตร์**

ไม้พุ่มหรือไม้พุ่มรอเลื้อย สูงได้ถึง 7 เมตร เปลือกต้นสีน้ำตาลหรือสีน้ำตาลแดง กิ่งแขนงเรียวเล็ก มีหนามแหลมโค้ง กิ่งอ่อนสีม่วงคล้ำ

ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปไข่ รูปรี หรือรูปขอบขนานแกมรูปใบหอก กว้าง 1.5-3 เซนติเมตร ยาว 5-7 เซนติเมตร ปลายเรียวแหลมหรือมนมีติ่งแหลม โคนเบี้ยว ขอบจักฟันเลื่อยเล็กๆ แผ่นใบหนา เกลี้ยง มักมีขนตามเส้นใบ มีเส้นโคนใบ 3 เส้น ฐานเด่นชัดทางด้านล่าง ก้านใบยาว 0.5-1 เซนติเมตร มีขน

ดอก ช่อดอกแบบแยกแขนง ออกตามซอกใบ ยาวได้ถึง 25 เซนติเมตร มีขน ดอกเล็กสีเหลืองหรือสีเหลืองอมเขียว ก้านดอกยาวประมาณ 5 มิลลิเมตร มีขน กลีบเลี้ยง 5 กลีบ รูปสามเหลี่ยมหรือรูปไข่ ด้านนอกมีขน กลีบดอก 5 กลีบ รูปไข่กลับ ปลายมน โคนสอบแคบเรียวคล้ายเป็นก้านกลีบ ขอบเรียบ เกสรเพศผู้ 5 อัน สั้นกว่ากลีบดอก อับเรณูรูปไข่ ฐานฐานดอกหนาเป็น 5 พู รั้งไข่เหนือวงกลีบ ค่อนข้างกลม มีขน มี 2 ช่อง แต่ละช่องมีออวุล 1 เม็ด ก้านยอดเกสรเพศเมียเรียว ยอดเกสรเพศเมียแยกเป็น 2 แฉก

ผล แบบผลผนังชั้นในแข็ง รูปค่อนข้างกลมหรือรูปไข่ กว้าง 1-1.5 เซนติเมตร ยาวประมาณ 1.5-2 เซนติเมตร มีขนสีน้ำตาลแดง

เมล็ด รูปรีหรือรูปรีแกมขอบขนาน สีน้ำตาลอมแดง
- ส่วนที่ใช้ทำยา** กำลังเสือโคร่งเป็นชิ้นส่วนของเถาแห้ง มีสีน้ำตาลหรือสีน้ำตาลแดง มีกลิ่น รสร้อน
- สรรพคุณของแต่ละส่วนที่ใช้ทำยา** ตำราสรรพคุณยาไทยว่ากำลังเสือโคร่ง สรรพคุณบำรุงกำลัง ขับลม บำรุงเส้นเอ็น ทำให้เจริญอาหาร

7. รายงานการวิจัยปัจจุบัน

-

8. สารสำคัญ

กำลังเสือโคร่งมีองค์ประกอบเป็นสารกลุ่มสเตียรอยด์ เช่น แคมเพสเตอร์อล (campesterol) สติกมาสเตอร์อล (stigmasterol) และบีตา-ซิโทสเตอร์อล (β -sitosterol) นอกจากนี้ ยังมีสารกลุ่มไฮโดรคาร์บอนโซ่ตรงยาว (long chain hydrocarbons) สารกลุ่มแอลกอฮอล์โซ่ตรงยาว (long chain alcohols) และสารกลุ่มกรดคาร์บอกซิลิก (carboxylic acids) เป็นต้น

9. แหล่งกำเนิด และกระจายพันธุ์

พืชชนิดนี้มีเขตการกระจายพันธุ์ในประเทศไทยทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบในป่าดิบ ตามพื้นที่ขึ้นริมห้วย ริมแหล่งน้ำในต่างประเทศพบที่จีน ลาว

10. พื้นที่เหมาะสมในการปลูกในประเทศไทย

- ลักษณะพื้นที่ เป็นพื้นที่ดอน ป่าละเมาะ ป่าดงดิบ ป่าเต็งรังทั่วไป
- ภาค ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
- จังหวัด อุบลราชธานี อุดรธานี ขอนแก่น ชัยภูมิ ลำปาง ปราจีนบุรี

11. การคัดเลือกพันธุ์ (พันธุ์ที่นิยมปลูกในประเทศไทย)

- พันธุ์ที่ใช้เป็นยา พันธุ์พื้นบ้าน (มีหนามคล้ายพุทรา)
- พันธุ์ที่ใช้เป็นอาหาร ไม่ทำเป็นอาหาร

12. การขยายพันธุ์

ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด มีลักษณะคล้ายพุทรา เมื่อสุกมีสีส้ม หรือสีแดง เก็บผลสุกมาแช่น้ำ 2 – 3 วัน แล้วล้างเนื้อเยื่อออก นำเมล็ดไปตากแดดจนแห้งแล้วนำไปเพาะในกระบะได้เลย หรือจะเพาะลงถุงดำก็ได้ กำลังเสือโคร่งเมล็ดแข็ง จะงอกช้า ประมาณ 30 – 45 วัน จะออกต้นอ่อน ทำการอนุบาลไว้ในถุงดำไว้ก่อน ประมาณ 6 เดือน ถึง 1 ปี เอาลงปลูกได้เลย

13. การปลูก/สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการปลูก

- ฤดูกาลเพาะปลูก ปลูกได้ทุกฤดูกาล แต่จะให้เหมาะสมก็ปลูกฤดูฝนในช่วงเดือนพฤษภาคม – สิงหาคม
- การเตรียมดิน การเตรียมดินเหมือนปลูกต้นไม้ทั่วไป โดยการขุดต้นกว้าง 50 เซนติเมตร ยาว 50 เซนติเมตร ลึก 50 เซนติเมตร ใส่ปุ๋ยคอก หรือปุ๋ยหมักรองก้นหลุม
- วิธีการปลูก นำต้นกล้าที่แข็งแรงประมาณ 6 เดือน ถึง 1 ปี ปลูกในหลุมที่เตรียมไว้กลบหลุมให้แน่น พรวนดินโคนให้สูง ปักไม้ผูกเชือกให้เรียบร้อย รดน้ำให้ชุ่ม

14. การปฏิบัติดูแลรักษา

- การให้ปุ๋ย กำลังเสือโคร่งให้ปุ๋ยรองก้นหลุม และควรใส่อีกหลังจากปลูก 6 เดือน หรือปีละ 2 ครั้ง
- การให้น้ำ กำลังเสือโคร่งเป็นพืชทนแล้งมาก ควรให้น้ำระยะแรกหลังจากนั้นปล่อยให้ตามธรรมชาติได้
- การกำจัดวัชพืช ควรทำพร้อมกับการใส่ปุ๋ย และพรวนดิน

- การป้องกันกำจัดโรคและแมลงศัตรู กำลังเสื่อโครงส่วนมากไม่มีโรคและแมลง

15. การเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังเก็บเกี่ยว

- ฤดูกาลการเก็บเกี่ยว เก็บเกี่ยวได้ทุกฤดูกาล แต่ที่นิยมฤดูแล้งในช่วงเดือนธันวาคม-เมษายน ง่ายต่อการแปรรูป
- วิธีการเก็บเกี่ยว โดยตัดต่อกำลังเสื่อโครงอายุ 5 – 6 ปีขึ้นไป โดยการตัดต้น และเก็บต้นต่อไว้เพื่อเป็นพันธุ์ต่อไป
- การแปรรูปหลังการเก็บเกี่ยว เมื่อได้ลำต้นกำลังเสื่อโครงมาแล้วตัดเป็นชิ้น ๆ ต้องตัดตามทรงเป็นท่อนเล็ก ๆ แล้วตากแดด

4 – 5 วัน จนแห้ง หรือนำไปอบอีกครั้งให้แห้งสนิท

- การบรรจุและการเก็บรักษา นำกำลังเสื่อโครงแห้งใส่กระสอบโปร่ง ๆ อากาศถ่ายเทได้ดี เก็บในอุณหภูมิห้องปกติ หรือใส่ถุงส่งจำหน่ายต่อไป

16. การจำหน่าย

- เถากำลังเสื่อโครงแห้ง ราคา กิโลกรัมละ 50-100 บาท

หมายเหตุ เครื่องยาไทยที่เรียก “กำลังเสื่อโครง” อาจหมายถึงเปลือกต้นแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Betula alnoides* Buch.-Ham.ex G. Don หรือเป็นเถาแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Ziziphussattopensis* Pierre อย่างไรก็ตาม กำลังเสื่อโครงที่ใช้กันมากและมีขายในท้องตลาดเป็นชนิดหลัง

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
กระทรวงสาธารณสุข